

Poticanje dječjega jezičnog razvoja čitanjem bajki

Kerečeni, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:414605>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
PREDDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ RANOG I
PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

Ana Kerečeni

POTICANJE DJEČJEGA JEZIČNOG RAZVOJA
ČITANJEM BAJKI

Završni rad

Zagreb, lipanj 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Ana Kerečeni

**POTICANJE DJEČJEGA JEZIČNOG RAZVOJA
ČITANJEM BAJKI**

Završni rad

Mentor rada:
doc. dr. sc. Jelena Vignjević

Zagreb, lipanj 2021.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. GOVORNO-JEZIČNI RAZVOJ DJETETA.....	3
2.1. <i>Predjezična faza</i>	5
2.2. <i>Jezična faza</i>	7
2.3. <i>Tumačenja dječjeg ovladavanja jezikom</i>	10
3. POTICANJE JEZIČNOG RAZVOJA DJECE	14
3.1. <i>Poticajna okolina</i>	15
3.2. <i>Važnost poticanja jezičnog razvoja</i>	16
3.3. <i>Uloga odgojitelja</i>	17
3.4. <i>Čitanje dječjih književnih tekstova kao poticaj jezičnog razvoja</i>	20
4. BAJKA.....	23
4.1. <i>Čitanje i važnost bajki</i>	24
4.2. <i>Terapijske priče i motiviranje djece</i>	26
5. ZAKLJUČAK	28
LITERATURA	29
ZAHVALA	32
IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA	33

Sažetak

Ovaj završni rad bavi se temom jezičnog razvoja djece predškolske dobi i mogućnostima njegova poticanja uporabom književnih tekstova, odnosno bajki. U radu se definira dječji govorno-jezični razvoj, opisuje se njegov kronološki tijek – predverbalna i verbalna faza. Rad također sagledava važnost govorno-jezičnog razvoja te se osvrće na sam proces usvajanja materinskog jezika. Rad polazi od definicije jezika, govora, govorno-jezičnog razvoja djece i verbalne i neverbalne komunikacije te se dotiče važnosti motiviranja i poticanja govorno-jezičnog razvoja u svrhu cjelovitoga govornog, kognitivnog, emocionalnog i spoznajnog razvoja djece rane dobi. Rano djetinjstvo i njegov uredan tijek iznimno su važni čimbenici ukupnog razvoja djece, pa i jezičnoga razvoja, a složeni proces razvoja započinje već u prenatalnom razdoblju. Kvalitetno okruženje doma i podupiruća obitelj, institucionalno djetinjstvo i kompetentni odgojitelji iznimno su važni čimbenici djetetova razvoja jezika i govora, s obzirom na to da je taj proces najdinamičniji u prve tri godine djetetova života. Također, rad se dotiče bitnoga pitanja potrebe za poticanjem jezičnog razvoja korištenjem književnih tekstova namijenjenih ranom i predškolskom uzrastu. Po mnogim je svojim odlikama upravo bajka najprikladniji književno-umjetnički oblik za rad s djecom. Stoga se analiziraju pojedini elementi bajke, vrste bajke i važnost bajke za dječji spoznajni i jezični razvoj te se opisuju njezine mogućnosti u unaprjeđenju djetetova jezičnog izražavanja.

Zaključuje se da je poticajna okolina uistinu važna za djetetov sveukupan razvoj, uključujući i jezično-govorni. U tome i bajka može imati vrijednu ulogu, njezinim čitanjem i prepričavanjem, jezični se razvoj u djece rane i predškolske dobi itekako može podržati i unaprijediti.

Ključne riječi: dječji jezični razvoj, govor, poticajna okolina, predškolsko dijete, bajka

Summary

ENCOURAGING CHILDREN'S LANGUAGE DEVELOPMENT BY READING FAIRY TALES

This undergraduate thesis paper deals with the topic of language development of preschool children and the possibilities of encouraging it through using literary texts, that is fairy tales. The thesis paper defines a child's speech and language development, describes its chronological course from the preverbal phase with the initial cry to the verbal stage after the arrival of the first meaningful word. The paper also considers the importance of speech and language development and looks at mother tongue acquisition. The thesis paper starts with the definition of language and speech, clarification of speech-language development, and verbal and non-verbal communication. Also, the thesis paper touches on the importance of motivating and encouraging speech-language development for complete speech, cognitive, emotional, and cognitive development of young children. Early childhood and its orderly course are decisive factors in the overall development of children, as well as, language development, and the complex process of development which begins in the prenatal period. A quality home environment and a supportive family, institutional childhood, and competent educators are critical factors in a child's language and speech development, given that this process is most dynamic in the first three years of a child's life. Also, the paper touches on the crucial issue of the need to encourage language development through the use of literary texts intended for early and preschool age. According to many of its features, a fairy tale is the most suitable literary and artistic form to use while working with children. Therefore, individual elements of the fairy tale, types of fairy tales, and the importance of fairy tales for children's cognitive and language development are analyzed. Also, there has been an evaluation of the ability of a fairy tale to improve the child's language expression. It is concluded that the stimulating environment is crucial for the child's overall development, including language and speech. The fairy tale can also play a valuable role in this. By reading fairy tales and retelling the stories, the language development in children of early and preschool age can indeed be reinforced and improved.

Keywords: children's language development, speech, stimulating environment, preschool child, fairy tale

1. UVOD

Tema je ovoga završnoga rada istraživanje i bilježenje mogućnosti uspješnog poticanja govorno-jezičnog razvoja djece predškolske dobi koristeći se jednom od najpopularnijih književnih vrsta – bajkom. Uzimajući u obzir brz razvoj današnjice u tehnološkom i digitalnom društvu koje traži i omogućuje sve manje i manje verbalne komunikacije, potreba za poticanjem govorno-jezičnog razvoja očita je već u ranom djetinjstvu.

Djeca putem govora upoznaju svoju okolinu i sebe same. Komunikacija i govor ključni su elementi djetetova razvoja te je od velike važnosti pružiti djetetu za komunikaciju i govor odgovarajuću, kompetentnu i poticajnu okolinu. Zadaća je poticajnog okružja podupirati dijete u njegovu razvoju u kompetentnog govornika i sugovornika u društvu u kojemu se razvija, igra, djeluje i raste. Apel i Masterson (2004) tumače kako kvaliteta djetetova života i razvoja znatno ovise o njegovoj sposobnosti komuniciranja.

Jezik je djetetov glavni način komunikacije i sporazumijevanja u društvu, a sam je proces razvoja jezika izazovan i dinamičan.

Tijekom ranog i predškolskog perioda ključnu ulogu u poticaju jezičnog razvoja primarno ima djetetova obitelj, odnosno roditelji ili skrbnici, ustanova za odgoj i obrazovanje djece te zaposlenici te ustanove, a posebice djetetov odgojitelj.

Mnoga suvremena istraživanja, nadovezujući se na prijašnja istraživanja govorno-jezičnog razvoja, njegova početka i kronološkog tijeka, njegovih elemenata, načina djelovanja i međusobne povezanosti njegovih sustava, nastoje obogatiti spoznaje o mogućnostima unaprjeđenja djetetove jezične kompetencije u određenim uvjetima, odnosno u okružjima koja će biti poticajna za dječji jezični razvoj. Primjerice, istraživanje Brodin J. i Renblad K. (2019) imalo je za cilj saznati unaprjeđuju li, i na koji način, čitanje i pričanje priča razvoj komunikacije kod djece. Rezultati su pokazali kako čitanje naglas i pričanje priča uistinu pomažu jezičnom razvoju, ali samo uz uvjet da odgojitelj određene skupine djece smatra književnost važnom za djecu te se zna njome služiti i približiti je djeci.

Prvi dio rada, odnosno drugo poglavlje, posvećeno je govorno-jezičnom razvoju djeteta te se dijeli na tri podnaslova koji opisuju kronološki tijek predjezične

faze, s početkom još u razdoblju prije rođenja, te jezične faze s početkom prve smislene riječi, kao i teorije o dječjem usvajanju jezika.

U trećem je poglavlju opisano poticanje jezičnog razvoja te je razdijeljeno na podnaslove, odnosno manje tematske cjeline koji govore o poticajnoj okolini, o važnosti poticanja govorno-jezičnog razvoja, o ulozi odgojitelja u tom procesu te o čitanju dječje književnosti kao jedne od mogućnosti poticaja jezičnoga razvoja.

U četvrtom se poglavlju opisuje književna vrsta bajke, zatim čitanje bajki i njezina važnost, te se kratko predstavlja terapijski učinak priče n djecu.

Cilj ovoga završnog rada bio je načiniti uvid u literaturu, odnosno u istraživanja koja govore o jezičnom razvoju djece i o povezanosti kvalitetnog i poticajnog okružja, odnosno djetetove okoline, na njegov jezični razvoj. Posebno se htjelo predstaviti mogućnosti korištenja književnih tekstova, prvenstveno bajki, u poticanju dječjega jezičnog razvoja.

Istraživanjem literature zaključuje se da je korištenje književnih tekstova namijenjenih za djecu predškolske dobi, a posebice bajke, u svrhu poticanja dječjeg jezičnog razvoja uistinu učinkovito, uspješno te prijeko potrebno kako bi se dijete razvilo u kompetentna (su)govornika i djelotvorna člana društva.

Zaključujemo da knjiga, odnosno bajka, igraju važnu ulogu u govorno-jezičnom, socijalnom, kognitivnom i emocionalnom razvoju djeteta rane i predškolske dobi.

2. GOVORNO-JEZIČNI RAZVOJ DJETETA

Jezik, sposobnost svojstvena ljudima, apstraktan je i kompleksan sustav znakova s određenim značenjem. Nesumnjivo, razvoj jezika značajan je uspjeh i jedan od najistaknutijih iskustava djeteta i njegova skrbnika.

Jezični se razvoj postiže istodobno u slijedećim jezičnim djelatnostima: slušanju, govorenju, čitanju i pisanju (Goldberg, 2003). Navedene su interaktivne djelatnosti sastavnice vještina pismenosti (čitanja i pisanja) i procesa komunikacije. Sva ta područja djeluju zajedno, podupirući se međusobno (ibid). Jezik je sustav znakova načinjen od različitih podsustava: fonologije, morfologije, sintakse i leksika (usp. Mildner, 2003), on je način ljudske socijalizacije i sredstvo učenja (usp. Apel i Masterson, 2004).

Podsustavi jezičnoga sustava, odnosno različite sastavnice komunikacije, jesu sustav glasova ili *fonologija*, zatim sustav značenja ili *semantika*, sustav poretka i oblika riječi ili *gramatika* te sustav društvene uporabe jezika ili *pragmatika*. Nastavljaju opisom glasova kao zvukova standardiziranih za određeni jezik (ibid).

Jezik je glavni način komunikacije djeteta s okolinom, a koji podrazumijeva glasove i značenja riječi, način slaganja riječi u rečenice, kombiniranja glasova te pomno biranje sadržaja govora, ovisno o određenoj situaciji i svrsi komunikacije (Apel, Masterson, 2004).

Govor, odnosno komunikacija riječima, glavno je sredstvo sporazumijevanja u ljudskoj zajednici. Djeca usvajaju govor i razumijevanje riječi putem komunikacije s odraslima i vršnjacima iz njihove okoline koja ih na to potiče. Uvjeti koji su potrebni za razvoj govora jesu dobro zdravstveno stanje djeteta, uobičajen (zdrav) intelektualni razvoj, uredan razvoj organa potrebnih za govor i sluh te poticajna okolina i kvalitetno okružje (Andrešić, Benc Štuka, Gugo Crevar, Ivanković, Mance, Tambić, 2010). Iako se komunikacija ostvaruje izvan područja govora, valja znati da se ona ipak odvija pomoću riječi (Loupan, 2006).

Govorno-jezični razvoj djeteta složen je proces koji je najistaknutiji u prve tri godine djetetova života, počevši već od djetetovih slušnih iskustava u majčinoj utrobi, pa preko krika i prvih riječi sve do kompetentnog verbalnog izvršenja svoje uloge

govornika i sugovornika u okruženju u kojemu se razvija, raste i djeluje (Andrešić i sur., 2010). Iako je razvoj govora najintenzivniji do djetetova trećeg rođendana, prvih je šest godina njegova života osjetljivo razdoblje tijekom kojega će usvojiti osnove komunikacije kojima će se služiti cijeli život (Apel, Masterson, 2004).

Uzimajući u obzir da znatan broj djece prati sličan tijek jezičnog razvoja, možemo ga podijeliti u nekoliko etapa: predgovorno razdoblje koje traje od začeca do otprilike godine dana, zatim govorno razdoblje s početkom pojave prve smislene riječi u periodu od devetog do petnaestog mjeseca, period javljanja prve rečenice od osamnaestog do dvadeset četvrtog mjeseca te naglo bogaćenje rječnika i usvajanje gramatike od druge do treće godine (Andrešić i sur., 2010).

Usvajanje jezika označuje ovladavanje prvim, odnosno materinskim jezikom koji se usvaja automatski, implicitno i pretežito u neformalnim situacijama i uvjetima, za razliku od učenja jezika koji se odnosi na svladavanje stranoga, drugog jezika koji se usvaja planski, eksplicitno i većinskim djelom u formalnim uvjetima (Mildner, 2003).

Autorica Aladrović Slovaček (2019) naglašava kako tijekom procesa usvajanja jezika dijete mora usvojiti sve njegove razine: gramatičku, značenjsku, i uporabnu. Gramatička uporaba zahvaća fonološku, morfološku i sintaktičku, dok će značenjska razina obuhvatiti leksičku i semantičku uporabu, a uporabna razina pragmatičku i društvenojezičnu. Aladrović Slovaček (2019) također govori o mnogim zadaćama djeteta prilikom usvajanja jezika, poput usvajanja mnogih riječi i njihovih značenja, poznavanja uporabnih vrijednosti i rečeničnih pravila, izgovaranja svih glasova, baratanja naglascima, intonacijom i ritmom, a sve u svrhu kvalitetnog i nesmetanog sporazumijevanja.

Mildner (2003) opisuje osjetljivo razdoblje razvoja jezičnih sposobnosti koje se sastoji od slijedećih faza u kojima je taj razvoj posebno osjetljiv na vanjske i unutarnje događaje: vokalna faza i tri lingvističke faze u usvajanju jezika. Navedene se faze vežu i utječu jedna na drugu. Vokalna faza i prva jezična faza najvećim su dijelom afektivne i društvene, dok je druga jezična faza analitičkog karaktera te omogućuje podjelu na fonologiju, morfologiju i sintaksu (Locke, 1994 prema Mildner, 2003). Posljednja, treća jezična faza ima integrativnu i elaborativnu funkciju te traje u razdoblju odrasle dobi i omogućuje širenje rječnika (ibid).

Dječji se jezični razvoj uobičajeno dijeli u dvije faze: prva faza, odnosno predjezična faza, od začeca pa do kraja prve godine života te druga faza, odnosno jezična faza, od uporabe prve riječi (oko prve godine) pa nadalje.

2.1. Predjezična faza

Kako bi sagledali sveukupni jezični razvoj djeteta, u obzir moramo uzeti i njegov početak koji seže u prenatalno razdoblje. Predgovorna faza započinje tijekom prenatalnog razdoblja kada se dijete počinje jezično razvijati i slušati raznolike izvore zvukova svoje, odnosno majčine, okoline. Drugim riječima, prenatalno je razdoblje početak jezičnog usvajanja djeteta.

Štoviše, autorica Kovačić (1996) tumači novija istraživanja prijerodnoga razdoblja koja svjedoče o aktivnosti i važnosti najranije dobi djeteta u procesu usvajanja jezika. Također, bitan je preduvjet usvajanja jezika uredan razvoj djeteta i sposobnost slušanja za vrijeme prijerodnoga razdoblja, točnije u embrionalnoj fazi (Kovačić, 1996). Osim djetetove sposobnosti slušanja u majčinoj utrobi, ono je također sposobno pamtit i pohranjivati dijelove majčina govora, što se i očituje u poslijeporodnom razdoblju tijekom djetetove govorne proizvodnje (Kovačić, 1996).

Predjezična faza predstavlja fonsko razdoblje u trajanju od jedne godine koje u velikom djelu obuhvaća spontano glasanje djeteta, a nakon toga i artikulaciju glasova primjernih jezičnom sustavu materinskog jezika djetetove okoline. Jednogodišnje fonsko razdoblje započet će prvim krikom novorođenčeta (Aladrović Slovaček, 2019). Dok će djetetova prva komunikacija, prema Dorothy Einon (2005), biti njegov pokret kojim podiže ruke uvis kako bi ga se primilo u naručje.

Period nenamjernoga glasanja djeteta naizgled je jednostavan proces. Međutim, upravo je velika značajnost fonske faze, odnosno razdoblja spontanoga glasanja, u tome što tijekom te epohe djeca stječu auditivna iskustva i oblikuju senzomotoričke veze s odgovarajućim fonima i intonacijama (Aladrović Slovaček, 2019).

Prema Morris (2009) bebina je potreba za mrmljanjem i grgljanjem tijekom najranijih mjeseci urođena te će se nakon nekog vremena preobraziti u govor pažljivim oponašanjem svoje okoline. Nastavlja kako će dijete oko trećeg mjeseca nesvjesno proizvoditi jednosložne slogove, oko sedmoga mjeseca će namjerno i svojevolumino stvarati dvosložne zvukove, oko osmoga mjeseca će učiti riječi, dok će oko devetog izreći svoju prvu smislenu riječ te će do kraja prvog rođendana znati nekoliko jednostavnih riječi (Morris, 2009).

Djetetov prvi predgovorni zvuk i vježbanje glasnica bit će tijekom ispuštanja glasnog plača nakon šoka rođenja (Morris, 2009). Nadalje, u prvih nekoliko tjedana djetetova života plač će biti jedini zvučni signal kojega ono može predstaviti, uključujući mnoge njegove varijacije obzirom na razlog plača.

Morris (2009) tvrdi da novorođeno dijete već posjeduje kompleksnu anatomiju potrebnu za proizvodnju zvuka. Nastavlja kako će sazrijevanje te anatomije završiti oko prve godine djetetova života kad će moći oblikovati riječi na razumljiv način.

Zaista je impresivna brzina kojom dijete ovlada prvim, materinskim, jezikom te su se mnogi znanstvenici posvetili upravo pronalasku objašnjenja zakonitosti toga procesa. Apel i Masterson (2004) tumače kako djeca na svijet dolaze s određenima sposobnostima i senzibilitetima koje pozitivno djeluju na interakcije djeteta i njegovih roditelja. Nadalje, opisuju kako je dijete počelo učiti prije nego što se rodilo, odnosno u prenatalnom razdoblju za kojega je slušalo i prepoznavalo majčin glas. Autor Desmond Morris (2009) opisuje istraživanja koja su dokazala potpuni razvitak unutarnjeg uha prije vremena rođenja djeteta, za razliku od ostalih osjetilnih organa koji se razvijaju u postnatalnom razdoblju njegova života. Rezultat toga je sposobnost dojenčadi da već nakon trećeg dana života uoče i razlikuju glas vlastite majke, naspram svih ostalih glasova (Apel, Masterson, 2004).

Osim slušnih vještina, novorođenče će demonstrirati i vokalne vještine. Vokalne će vještine isprva biti formulirane u obliku plakanja, gundanja, podrigivanja, mrmljanja, kričanja i ostalih načina verbalizacija pojedinih glasova (Apel, Masterson, 2004).

Počevši od nultog do trećeg mjeseca života, dijete s urednim jezično-govornim razvojem bit će sposobno svoja raspoloženja izražavati glasanjem, smijanjem i

plakanjem (Andrešić i sur., 2010). Nadalje, od trećeg do kraja devetog mjeseca života, dijete će se igrati govornim organima i time stvarati mnoštvo različitih zvukova i glasova. Također će smijehom odgovarati na glasove koje ono smatra ugodnim, a na one neugodne reagirati će plačem te će imitirati glasove odraslih (Andrešić i sur., 2010).

Nakon četvrtog mjeseca života dolazi i faza gugutanja tijekom koje novorođenče proizvodi samoglasnike i glasove *ku* i *gu* (Apel, Masterson, 2004). Poslije šestog mjeseca života, dijete će početi s procesom imitacije govora odraslih (Andrešić i sur., 2010).

Tijekom razdoblja od devetog do petnaestog mjeseca dijete će razumjeti geste, izraze lica, promjene u tonu glasa, značenje više jednostavnih riječi, imitirat će nove zvukove te će reagirati na svoje ime (Andrešić i sur., 2010). Također će gestom, pokazivanjem ili vokalizacijom pokazivati što u određenom trenutku zahtjeva.

No najznačajniji događaj toga perioda je pojava, odnosno izgovor prve riječi sa značenjem, a time i postupni ulazak u jezičnu ili lingvističku fazu (Andrešić i sur., 2010).

2.2. Jezična faza

Jezičnu, odnosno sposobnost baratanja njegovim sastavnicama, uistinu je fascinantan i kompleksan proces. Stoga je razumljiv nevjerojatan doživljaj odraslih nakon svjedočenja djetetova izgovora prve riječi. Berk (2015) za kritično razdoblje u kojem djeca započinju govoriti postavlja period od osamnaestog do dvadeset četvrtog mjeseca starosti. Aladrović Slovaček (2019) tumači da jezična, odnosno lingvistička faza u većine djece započinje oko prvoga rođendana. Nastavlja kako ubrzo nakon toga započinje usvajanje prvih jezičnih elemenata, odnosno usvajanje intonacije i ritma materinskog jezika, a time i pojava prvih smislenih riječi (ibid).

Nadalje, ista autorica navodi kako u razdoblju od dvanaestog do osamnaestog mjeseca djetetova života nastupa spajanje fonema u jednosložne ili dvosložne riječi koje u početku jezične faze imaju funkciju rečenice. Odnosno, tada nastupa telegrafski

govor, to jest kratke surečenice od par riječi koje su najčešće imenice ili glagoli u infinitivu (Berk, 2015).

Prema Andrešić i sur. (2010) dijete urednog jezično-govornog razvoja tijekom dobi od petnaest do osamnaest mjeseci govori od pet do dvadeset riječi koje su najčešće imenice. „Dijete koje zna 19 riječi kada navrší 15 mjeseci, naučit će između 200 i 300 riječi do kraja druge godine i već može naučiti osnovnu rečenicu koristeći glagole, zamjenice i množinu“ (Morris, 2009, str. 115).

Tijekom rane faze usvajanja jezika, odnosno blizu druge godine života, rječnik djeteta počinje se značajno povećavati na način da se već poznatim sintagmama od dvije riječi dodaju nove kako bi se stvorile rečenice od tri ili četiri riječi (Morris, 2009). Štoviše, Morris (2009) tumači kako je ta pojava početak, odnosno sam prag dvogodišnjakova pravoga razgovora. Nadalje, Andrešić i sur. (2010) opisuju dijete u dobi od petnaestog do osamnaestog mjeseca sposobnim govoriti od pet do dvadeset riječi, ponavljati jednostavne riječi i fraze, pokazivati do tri dijelova tijela, tražiti predmete vokalizacijom te protestirati koristeći se riječju „ne“.

Tijekom djetetova života, u periodu od prve do druge godine, ono će moći oponašati razne glasove govora, postavljati pitanja od jedne ili dvije riječi, proizvoditi sintagme od dvije riječi te upotrebljavati razne suglasnike na početku riječi (Apel, Masterson, 2004). Također, koristit će se s oko pedeset razumljivih riječi, rabić će glagole i pridjeve, negacije, zamjenice i jednu riječi ili kratke fraze za izražavanje vlastitih emocija te će razumjeti i kompetentno odgovarati na pitanja s „da“ ili „ne“ (Andrešić i sur., 2010).

Za vrijeme druge godine djetetova života javljaju se određene govorne razlike između muške i ženske djece. Sukladno tome, Morris (2009) tumači kako su ženska djeca više, ranije i češće sklona korištenju riječi kojima se opisuju osjećaji i emocije, za razliku od dječaka. Osim toga, autor Morris (2009) tvrdi kako za vrijeme druge godine djetetova života ono stječe sposobnost razgovora s vlastitim roditeljima, kao i sposobnost davanja izjava te postavljanja i odgovaranja na pitanja.

Dijete u dobi od dvije do tri godine imati će opširnu sposobnost primjene i govorno-jezičnog djelovanja. Dakle, prema Andrešić i sur. (2010) u razdoblju od druge do treće godine života, dijete urednog jezično-govornog razvoja će izgovarati rečenice

od dvije do tri riječi, postavljati jednostavna pitanja, imenovati predmete svakodnevne upotrebe, slušati kraće priče, koristiti buduće i prošlo vrijeme te će se uključivati u kratke dijaloge. Nadalje, dijete će u tom periodu listati slikovnice, imenovati slike, izražavati emocije, mijenjati teme razgovora te privlačiti pažnju svoje okoline koristeći se riječima (Andrešić i sur., 2010).

Tijekom razdoblja od treće do četvrte godine djetetova života, moći će koristiti rečenicom od tri do četiri riječi, rabiti zamjenice, povezano govoriti o prethodnim događajima i komentirati ih, pričati kraće priče, znati svoje ime, godine i spol te odgovarati na molbu od tri radnje (Andrešić i sur., 2010). Djeca govornici tijekom treće godine života imaju sposobnost pravilnog izgovora svih vokala i desetak suglasnika (Aladrović Slovaček, 2019; prema Posokhova, 2005). Obzirom na jezične aktivnosti, dijete je u stanju prilagoditi svoj govor u interakciji s mlađima od sebe, praviti će se da čita slikovnice, može slušati priče u trajanju do deset minuta, uključiti će se u duži dijalog te će biti sposobno objasniti sebe i svoju poruku sugovorniku koji ga ne razumije (Andrešić i sur., 2010).

Između djetetova četvrtog i petog rođendana, ono će biti sposobno još spretnije baratati svojom govornom vještinom. Doista, dijete u dobi od četiri do pet godina učestalo pita za značenja određenih riječi, u stanju je koristi rečenicu od četiri do šest riječi koje koristi gramatički pravilno, mehanički broji do deset te samostalno priča duge priče (Andrešić i sur., 2010). Također, drži koncentraciju tijekom slušanja kraće priče te postavlja pitanja vezano za poslušano. Sluše se i kreiraju rečenice s mnogo više detalja, koriste gramatiku po uzoru na svoju obitelj te je u stanju izgovarati rimu (ibid).

S navršenim petim rođendanom, dijete urednoga govorno-jezičnog razvoja, trebalo bi imati vokabular od tri do četiri tisuće riječi raznih vrsta (Posokhova, 2009).

Dijete predškolske dobi, od pete do šeste godine, početi će se postepeno upoznavati i s drugom jezičnom djelatnosti, što je pisanje. Tada dijete završava veliki dio razvoja govornog jezika te usvaja osnove pisanog jezika (Apel, Masterson, 2003). Štoviše, u toj bi dobi trebalo pravilno izgovarati sve glasove do vremena polaska u školu (Aladrović Slovaček, 2019). Nadalje, prema Andrešić i sur. (2010) djeca životne dobi od pete do šeste godine imat će koncepte vremena danas, jučer, sutra, ujutro i navečer, uviđati će odnose, uzroke i posljedice, pričati priče po sekvencama događaja, znati će napisati vlastito ime te će prepoznavati i imenovati brojke i slova. Također,

dijete te dobi i urednoga jezičnog razvoja trebalo bi usvojiti izgovor svih glasova fonemskoga sustava hrvatskoga jezika razumljivo i pravilno (Aladrović Slovaček, 2019). Značajna je sposobnost djeteta te dobi svijest i znanje o tome da tekst predstavlja govorni jezik (Andrešić i sur., 2010).

Aladrović Slovaček (2019) tumači kako dijete u dobi od šest do sedam godina vlada svim padežima i složenim oblicima nakon kojih će usvojiti i složenije dijelove jezičnog sustava. Nadalje, dijete će moći lako koristiti rečenične strukture, usvajati apstraktne pojmove, imenovati dane u tjednu, voditi dulju verbalnu komunikaciju, spojiti glasove u smislenu riječ te poznavati slova i početi pisati (Andrešić i sur., 2010).

2.3. Tumačenja dječjeg ovladavanja jezikom

Znatan broj djece svoj materinski jezik usvaja vrlo brzo, počevši od plakanja i gukanja u predjezičnoj fazi pa sve do verbalnog perioda tijekom kojeg koriste stotine riječi prije polaska u školu. No, jezično usvajanje datira i prije djetetova prvoga plača. Prilikom slušanja dijete usvaja jezik još u prenatalnom razdoblju, odnosno u drugom tromjesečju trudnoće (Aladrović Slovaček, 2019). Jelaska (2005) također potvrđuje ranu pojavu važnih uvjeta za jezičnu komunikaciju tijekom prijerodnoga razdoblja. „Nadalje, svi ljudi imaju urođenu biološku osnovu za sva moguća obilježja što razlikuju glasove govora. Usvajanje jezika uključuje vrstu aktivacije određenih obilježja bitnih za jezik u kojem se dijete rodilo...“ (Mildner, 2003, str. 139).

Usvajanje jezika uobičajena je ali i osebujna pojava. Proces jezičnog usvajanja započinje predjezičnom fazom koja se nastavlja na jezičnu fazu te se njenim završetkom oblikuje temelj materinskog jezika u trećoj godini djetetova života. Aladrović Slovaček (2019) navodi kako je za lingvistički razvoj potreban njegov prethodnik, odnosno razvoj i usvajanje fonemskoga sustava.

Kako bi definirali ovladavanje jezikom, moramo sagledati skup koji sačinjava jezik, a to su jezične djelatnosti. Jezične su djelatnosti slušanje, čitanje, govorenje i pisanje uz ostale složene vrste djelatnosti. Dakle, ovladavanje jezičnim djelatnostima, odnosno ovladavanje jezikom krovni je pojam koji tumači spontano ili pak namjerno

poticanje i uvježbavanje njegova razvoja (Jelaska, 2005). Drugim riječima, ovladavanje jezikom pokriva *usvajanje* materinskoga, prvog jezika i *učenje* stranog jezika (ibid).

Također, ovladanost jezikom može se sagledati kao način rangiranja sposobnosti baratanja određenim jezikom. Odnosno, ovladavanje jezikom može nam reći radi li se o prvom, drugom ili pak stranom jeziku (ibid). „Glavna je razlika u usvajanju materinskoga i bilo kojega drugoga jezika uvjetovana činjenicom da i djeca i odrasli koji uče drugi jezik već imaju jedan jezik koji je sredstvo njihova sporazumijevanja, istraživanja poimanja stvarnosti, poistovjećivanja“ (Jelaska, 2005, str. 88).

Proces jezičnog usvajanja jedno je od središnjih područja lingvističkih teorija, čija je uloga razumjeti i tumačiti govornikovo razumijevanje jezika i njegove tvorbe. Aladrović Slovaček (2019) navodi kako višeslojni proces usvajanja jezika ovisi o mnogim jezičnim i izvanjezičnim elementima. Nastavlja kako taj složeni proces uključuje razvijene kognitivne sposobnosti, uravnotežen spoznajni i društveni razvoj, motoriku, percepciju, te slušne sposobnosti koje sve ovise o okolini djeteta i njegovoj izloženosti jeziku (ibid). Jelaska (2005) također tumači da složen postupak usvajanja jezika iziskuje spoznajne, osjetilne i motoričke razvojne preduvjete, kvalitetne unutarnje uvjete poput pamćenja i slušne obrade te usklađene vanjske uvjete, kao što je društvena prihvatljivost i podrška okoline.

Iako se na velikom broju djece tijekom jezičnog razvoja i njegove stadije može lako odrediti, valja napomenuti kako postoji bitna raznolikost u usvajanju jezika na kojega utječu temperament, dječji stilovi i osobnosti (Apel, Masterson, 2004).

Problematikom usvajanja jezika bavili su se mnogi lingvisti, psiholingvisti i sociolingvisti koji su naposljetku napravili podjelu teorija usvajanja jezika na: spoznajne ili kognitivne, iskustvene ili empirističke te na urođene ili nativističke (Aladrović Slovaček 2019, prema Kovačević 1996). Štoviše, suvremene su teorije o usvajanju jezika neizmjenjerno napredovale.

Teoretičari biheviorističkog pristupa zalažu se za ideju o usvajanju jezika kao o naučenom ponašanju koje se stječe imitacijom govora odraslih, odnosno učenjem po modelu (prema Aladrović Slovaček, 2019). Najpoznatiji njihov predstavnik, Skinner (prema Kuvač i Palmović, 2007) temeljem procesa učenja smatra potkrjepu, odnosno u

slučaju jezičnog razvoja, pozitivni događaj koji će utjecati na dijete kako bi ono ponovilo željeno ponašanje. Drugim riječima, Skinner smatra kako će pozitivni ishodi situacija, odnosno pozornost i pohvala roditelja, djetetu dati poticaj za nastavak poželjnog ponašanja što doprinosi razvoju jezika.

Piagetov konstruktivistički model dječjeg razvoja bitno se razlikuje od Skinnerova biheviorističkog pristupa (prema Aladrović Slovaček, 2019). Piaget je glavni predstavnik kognitivističkog pristupa koji govori o jeziku kao sredstvu razmišljanja o djetetovoj stvarnosti, dok su njegova stvarnost i njen ustroj čimbenici o kojoj ovisi pojava usvajanja jezika (ibid.). Dakle, Piagetova teorija može opisati dječji jezični razvoj pomoću funkcija ili urođenih bioloških procesa i spoznajnih struktura. Nadalje, Piaget jezično usvajanje vidi kao dio kognitivnog razvoja. Bolje rečeno, način na koji djeca razmišljaju odlučuje što djeca govore. Također, Piaget vjeruje kako djetetova sposobnost govorenja i služenja jezikom dolazi prirodno i postepeno bez formalnog učenja i poučavanja od strane odraslih. Sličnog je uvjerenja i Chomsky (ibid.).

Za razliku od biheviorista, teoretičari nativističkog pristupa, poput Chomskog, usvajanje jezika opisuju kao usvajanje gramatike, s obzirom na to da se prema njima dijete rodi s jezičnim mogućnostima i urođenim općim znanjem. Nadalje, upravo besvjesno ulaganje napora, brzina i lakoća djetetova usvajanja jezika prema Chomskyju svjedoče o urođenoj sposobnosti ovladavanja jezičnim znanjem (ibid.). Chomsky smatra kako bi prema Skinneru i njegovoj teoriji dijete prolazilo kroz dugotrajan i spor proces na putu usvajanja vlastitog jezika, što u praksi nije tako (prema Kuvač i Palmović, 2007). Naime, djeca tipičnog i urednoga govorno-jezičnog razvoja usvajaju svoj prvi jezik vrlo brzo i s lakoćom.

Slično teoretičarima nativističkog modela usvajanja jezika, predstavnici teorije prirodne morfologije tumače kako proces djetetova jezičnog usvajanja kreće od onoga „prirodnoga“. Odnosno, polazi od jednostavnih struktura s najmanje glasovnih promjena poput primjerice umanjenica (Kuvač i Palmović, 2007). Temelj je teorije prirodne morfologije opisivanje jezičnog usvajanja pomoću jezičnih univerzalnosti ovladavanja jezikom, posebice gledajući jezike bogate morfologijom (ibid.). Nadalje, valja definirati što je „prirodno“ u modelu prirodne morfologije. O tome svjedoči autorica C. Bailey (2007) nabrajajući kriterije morfološkog ponašanja koje se može

karakterizirati „prirodnim“, a to su: velika rasprostranjenost (tog ponašanja) u svjetskim jezicima, česta i široka distribucija morfološkog ponašanja u određenom jeziku, relativna otpornost na promjene jezika te ovladavanje njime u ranom djetinjstvu. Zaključuje se da je neko morfološko ponašanje prirodno tek tada kada su navedeni uvjeti ispunjeni.

Osim biheviorista i teoretičara nativističkog pristupa, ističu se i konekcionisti. Kuvač i Palmović (2007) konekcionizam opisuju kao teoriju koja uzima u obzir kronološki tijek jezičnog usvajanja kao model jezičnog usvajanja, uz posebnu pažnju na djetetove gramatičke pogreške.

Teorija društvene interakcije naglašava komunikacijsku funkciju jezika kao i važnost komunikacije u procesu usvajanja i ovladavanja jezikom. Kuvač i Palmović (2007) tumače kako je količina i učestalost te kvaliteta interakcije okoline s djetetom vrlo bitna u njegovom govorno-jezičnom razvoju. Odnosno, kvaliteta i dugo vremensko trajanje interakcija roditelja sa svojom djecom daje povoljan ishod djetetu u procesu usvajanja jezika. „Studije blizanaca stoga su česte u istraživanjima društvenih interakcionista budući da je roditeljska briga 'podijeljena' na dva djeteta. Iako je količina jezičnih ulaznih podataka ista pozornost nije, pa blizanci često kaskaju u jezičnome razvoju za svojim vršnjacima“ (Kuvač, Palmović, 2007, str. 62).

Iako su postojeće teorije dječjeg ovladavanja jezikom razrađene i detaljno objašnjene, nepotpuno tumače usvajanje materinskoga jezika. Štoviše, autorica Kovačić (1996) opisuje ih jednostranima obzirom da proučavaju samo neke od dijelova jezičnog razvoja te s time počinju prekasno. Odnosno, spomenute teorije usvajanja jezika za početak jezičnog razvoja uzimaju kasnije životno razdoblje djeteta, a ne prenatalno. Uzrok tih nedostataka teorija ovladavanja jezikom upravo leži u vremenu kada su nastale (Kovačić, 1996).

3. POTICANJE JEZIČNOG RAZVOJA DJECE

Dijete je cjelovito i senzibilno biće s vlastitim pravima, potrebama, željama i osobnosti. Početno mu je životno razdoblje djetinjstvo, odnosno pripremna faza razvoja za budući život. S obzirom na to da se radi o razdoblju brzog i kompleksnog razvoja govora i jezika, a koje se oslikava na kasnije stadije života, od velike je važnosti imati podupiruću okolinu od samoga početka.

Ključna komponenta osjetljivog razdoblja usvajanja jezika jest predjezično razdoblje tijekom kojeg je od velike važnosti izložiti dijete kvalitetnoj pažnji majke, odnosno djetetovih skrbnika, kako bi ih ono imitiralo vlastitim vokalizacijama (Mildner, 2003).

Prema Apel i Masterson (2004) govorno-jezični razvoj zamršen je i slojevit proces koji uključuje zajednički rad roditelja i djeteta. Nastavljaju kako je potrebno aktivno sudjelovanje roditelja u svrhu obogaćivanja djetetovih jezičnih sposobnosti.

Takvu nezamjenjivu ulogu roditelja ističu i Andrešić i sur. (2010) prilikom opisivanja ranog stadija govora pod dominantnim utjecajem procesa sazrijevanja. Obrazlažu kako već od najranijih stadija proizvodnje govora postoji utjecaj govornog okružja na dječji govorno-jezični razvoj (Andrešić i sur., 2010).

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje ističe uvjete i vrstu okružja potrebnoga za unaprjeđenje i postizanje kvalitete života djece te njihovih vještina:

Svrha je predškolskoga odgoja i obrazovanja osigurati takve uvjete koji jamče razvoj svih sposobnosti svakoga djeteta te osiguravaju jednake mogućnosti svoj djeci. U ustanovama predškolskoga odgoja i obrazovanja stvaraju se materijalni i kadrovski uvjeti te društveno okružje za kvalitetan život djeteta. (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, 2011, str. 50).

Autori Apel i Masterson (2004) sposobnost komunikacije ističu kao vrlo bitnu jer o njoj značajno ovisi kvaliteta djetetova života. Ističu onda i važnost kvalitetne i poticajne okoline koja će podupirati razvoj djetetove komunikacije.

3.1. Poticajna okolina

Usvajanje jezika proces je koji ne ovisi samo o djetetu, već i o njegovoj okolini. Apel i Masterson (2004) tumače da će na djetetovo usvajanje jezika utjecati njegovo obiteljsko, kulturno i jezično podrijetlo koji donose mnoga različita jezična pravila i određene socijalne norme.

Apel i Masterson (2004) potvrđuju važnu ulogu poticajne okoline savjetujući roditeljima da reagiraju na sve zvukove koje njihovo novorođenče stvara na isti način kako ih i dijete izvodi, odnosno imitacijom zvuka, a zatim nastavljanjem s izgovorom konkretnih, stvarnih riječi u smislu tumačenja djetetove vokalne igre.

Djetetova sklonost prema licu i glasu njegovih roditelja radi u korist skrbnicima na način da ih djetetove reakcije na podražaje ohrabruju u daljnjoj razmjeni glasova i riječi tijekom predjezične faze. Nadalje, roditelji će zbog djetetovih pozitivnih povratnih reakcija na njihov glas i prisustvo pokušati što više i češće ulaziti u razgovor s djetetom. Roditelji će navoditi svoje dijete da ih gleda u oči tijekom verbalnih i vokalnih razmjena te da je razmjena osmjeha, zvukova i pogleda ključna u održavanju interakcija (Apel, Masterson, 2004). Tako će dijete imati priliku razvijati jezik i vještine komuniciranja tijekom poticanja jezičnog razvoja od strane njegovih roditelja i podupiruće okoline.

Desmond Morris (2009) tumači ulogu okoline, odnosno djetetova okružja kao zbirku dodatnih utjecaja na njegov rast i razvoj. Nastavlja kako se sva djeca većinskim djelom razvijaju na jednak, odnosno sličan način, no ističe kako topao dom može značajno pospješiti i ubrzati jezično-govorni razvoj djeteta, dok ga nepoticajan dom i okružje mogu usporiti (ibid).

Štoviše, Morris (2009) zaključuje da kognitivni kapacitet djeteta može biti znatno veći u djeteta koje je odraslo u poticajnoj i kompetentnoj okolini, za razliku od djeteta koje je raslo u neugodnom i dosadnom okružju.

3.2. Važnost poticanja jezičnog razvoja

Sveukupan, pa tako i jezični, kvalitetan i bogat razvoj zrcalo je djetetova okružja. Uistinu, bogata okolina s mnoštvom raznovrsnih poticaja bitna je u govorno-jezičnom razvoju djeteta (Andrešić i sur., 2010). „Djeca izložena jeziku visoke kvalitete imaju mnogo veću priliku za postizanje visokog stupnja intelektualnog razvoja“ (Goldberg, 2003, str. 155). Nadalje, Miljak (2015) se poziva na Vygotskog koji tvrdi da je djetetovo stvaralaštvo proporcionalno jednostavnosti ili kompleksnosti okružja. Stoga siromašno i nepoticažno okružje ne može i neće potaknuti dijete na opširan i cjelovit govorno-jezični razvoj koji je iznimno bitan.

Neuroznanost ističe važnu ulogu poticajnog okružja u kreiranju neuronskih veza i sinapsa. Dakle, raznovrsno i bogato okružje rezultira raznovrsnim interakcijama i prilikama za učenje i usvajanje te tako i većim razvojem i stvaranjem neuronskih veza i njihova umrežavanja. Živčane stanice, odnosno neuroni, odgovaraju na stimulacije iz djetetove okoline na način da se međusobno povezuju (Jovančević i Ježić, 2007).

U suprotnom, kad dijete ne prima dovoljnu stimulaciju, sinapse postaju slabije te nestanu onemogućavajući daljnji razvoj, uključujući i razvoj jezika i govora.

Stoga dinamičan proces razvoja ovisi o razvoju neuroloških struktura. Nadalje, Jovančević i Ježić (2007) govore kako je konačni ishod, daljnjeg tijeka razvoja djeteta, nastanak guste i ojačane mreže neuralnih puteva koji se stvaraju sukladno s fiziološkim procesima potaknutih stimulacijom i učenjem djeteta u njegovoj poticajnoj okolini. Arjana Miljak (2015) govori kako se mozak djeteta „programira“ i gradi ovisno i u skladu s aktivnostima koje su mu ponuđene ili koje izostaju.

Važnost poticajne okoline tijekom osjetljivih razdoblja govorno-jezičnog usvajanja dokazana je i u slučajevima govorno-jezične deprivacije, odnosno kod izolirane tzv. *vučje djece* koja nisu bila izložena govorno-jezičnoj komunikaciji u optimalnoj dobi (Mildner, 2003).

Zaključuje se da je uloga roditelja i djetetove okoline u jezičnom razvoju vrlo važna te je prijeko potrebno razgovaranje s djetetom od njegova prva dana života obzirom da je sposobno čuti detalje roditeljeva glasa, glasa koji mu je najmiliji te tako

uz podupiruću i kvalitetnu okolinu snažno ući u proces usvajanja jezika (Apel, Masterson, 2004).

Aladrović Slovaček (2019) zaključuje kako na proces usvajanja jezika u velikoj mjeri utječu roditelji, ostatak obitelji, ali i odgojitelji u odgojno-obrazovnim institucijama.

3.3. Uloga odgojitelja

Kvalitetne komunikacijske vještine ključne su karakteristike kompetentnog odgojitelja. Sposobnost izražajnog govora, korištenje velikog opsega riječi te pozitivne verbalne i neverbalne komunikacije pridonose kvalitetnom institucijskom okružju djeteta. Nadalje, nedostatak kvalitetne komunikacije između odgojitelja i njegove skupine rezultira njihovom nepovezanošću i manjkom odgojiteljevih prilika za poučavanjem. Drugim riječima, djelotvorno poučavanje, odnosno odgajanje djece ovisi o uspješnoj komunikaciji.

Zaključujemo da dijete treba samopouzdanog odgojitelja koji vjeruje u svoju jezičnu kompetentnost, odnosno u oblikovanje vlastitog govora u komunikaciji s djecom. Stoga je ključno da odgojitelj bude poticajan uzor i model svojoj odgojnoj skupini kako bi ih motivirao na uspješnu izgradnju pozitivnih vršnjačkih odnosa.

Odgojiteljev, odnosno pedagoški govor dijeli se na dva oblika, a to su: instrukcijski i relacijski govor (Vignjević, 2020). Instrukcijskim će govorom odgojitelj djeci prenositi određeni sadržaj, podučavati, tumačiti, postavljati poticajna pitanja ovisno o interesu djece te razgovarati s dobnom skupinom o odabranoj temi, dok će relacijskim govorom graditi međusobne odnose djece skupine prilikom rješavanja nesporazuma, dogovora i slično, graditi će vlastite odnose s djecom individualno te stvarati kvalitetne i iskrene odnose s roditeljima djece, kao i sa stručnim suradnicima (ibid).

Odgojitelj bi trebao biti aktivan slušatelj i sudionik u razgovoru s djecom iz svoje odgojne skupine. Nadalje, odgojitelji bude želju djece za čitanjem i pisanjem na način obogaćivanja okružja u kojem odgojna skupina boravi, koristeći se raznim

oblicima pisane riječi (Moomaw, Hieronymus, 2008). Treba slijediti djetetovo vodstvo u razgovorima na način postavljanja poticajnih pitanja u svrhu motiviranja za daljnje jezično izražavanje.

„Zapamtite, vaša uloga nije u tome da sjedite i poučavate dijete jeziku. Umjesto toga, vaša uloga je da mu pružite mnogo dobrih govorno-jezičnih uzora, pomoću poticajnih i podržavajućih komentara te reakcija koje stvaraju atmosferu povjerenja, ljubavi i razumijevanja“ (Apel, Masterson, 2004, str. 95). Zadaća je odgojitelja da djeci pruži ogledni primjer kvalitetnog izražavanja te da djeluje senzibilno tijekom međusobne komunikacije s djetetom. Također, O. Saracho (2017) zagovara ulogu i obavezu kompetentnog odgojitelja da raspozna djetetova razvojna područja, odnosno očekivani slijed djetetovih govorno-jezičnih mogućnosti, te da se kompetentno koristi različitim književnim vrstama i načinima njihova obrađivanja, poput aktivnosti razgovora, smišljanja priča i dramskih aktivnosti.

Slunjski (2008) ističe kako odgojiteljeva zadaća nije izravno poučavanje slovima, već poticanje želje i motivacije za pisanje te kreiranje okruženja koje im nudi zanimljive i kvalitetne svrhovite načine za korištenje slova. Također, Apel i Masterson (2004) argumentiraju kako je jedan od najuspješnijih načina utjecanja na jezik djece pružanje uzora pravilne upotrebe riječi. Nadalje, zadaća odgojitelja leži i u ulozi partnera i pomoćnika u djetetovu istraživanju govora, čitanja i pisanja.

Postoje mnoge uloge, aktivnosti i različiti načini poticanja govorno-jezičnog razvoja djece od strane odgojitelja. Andrešić i sur. (2010) govore kako odgojitelj treba razgovarati s djetetom o svemu što u određenom trenutku radi s njim, treba provoditi mnoge glazbene aktivnosti, poput pjevanja, slušanja i pljeskanja; zatim likovne aktivnosti, poput crtanja i modeliranja kroz koja će odgojitelj postavljati mnoga poticajna pitanja; razne tjelesne aktivnosti u svrhu razvoja motorike te zajedničko čitanje mnogih književnih vrsta, ovisno o dobi i interesima skupine. Također, valja provoditi razne jezične igre sa skupinom, ovisno o njihovim razvojnim mogućnostima i interesima.

Kvalitetan će odgojitelj također u razgovoru s djetetom svoju pažnju usmjeriti i na sadržaj koji dijete govori, a ne samo na način na koji ono to ostvaruje (Andrešić i sur., 2010). Prilikom sudjelovanja u dijalogu s djetetom, odgojitelj će govoriti sporije i na djetetu razumljiv način kako bi bio što bolji model prilikom djetetova usvajanja

jezika. Nadalje, odgojitelj ne smije prekidati dijete dok govori, a najvažnije, ne smije govoriti ili završavati rečenice umjesto djeteta (ibid).

„Aktivnosti u kojima djeca istražuju svoje govorno- komunikacijsko okružje uključuju govor; slušanje i pričanje priča, igre riječima, dramske aktivnosti, igre i aktivnosti sa slovima i slično“ (Slunjski, 2008, str. 46). Stoga, odgojiteljeva je zadaća da bude primjer i model u radnjama poput čitanja. Primjerice, za vrijeme čitanja pravilno drži knjigu te prstom pratiti izgovorene riječi teksta. Na taj način dijete dobiva svijest i znanje o samoj organizaciji teksta u knjigama, o smjeru u kojemu se čita, razlici između slova, riječi i rečenice, znanje o broju slogova u riječi te može rastavljati riječi na slogove i sl.

Obzirom na zahtjeve i interes dobne skupine, odgojitelj (ili roditelj) će djeci predstaviti i ispričati pomno i samostalno osmišljene priče koje će za njih imati iscjeliteljsko djelovanje i poučiti ih djelovanjem na određeno ponašanje ili situaciju (Velički, 2013: prema Perrow, 2008).

Zaključujemo da su odgojiteljeva svijest i mogućnost kvalitetnog i vještog govorno-jezičnog izražavanja ključni za uspješan odgoj i obrazovanje djece. Štoviše, odgojitelj sposoban za primjerenu i dobru verbalnu, pa tako i neverbalnu komunikaciju biti će u stanju uspješno kreirati ozračje za djecu u kojemu će imati slobodu vlastitog izražavanja, izgradnje prijateljskih i toplih odnosa s vršnjacima, uvažavanja različitosti te samostalnog djelovanja u skupini, odnosno u odgojno-obrazovnoj zajednici (Vignjević, 2020).

Osim isticanja ključne uloge kvalitetne komunikacije odgojitelja, odnosno institucijskog i relacijskog govorenja s dobnom skupinom, tako valja istaknuti i slijedeći oblik obraćanja djetetu, a to je pričanje, odnosno čitanje priča u svrhu poticanja govorno-jezičnog razvoja.

3.4. Čitanje dječjih književnih tekstova kao poticaj jezičnog razvoja

Književnost i jezik nerazdvojni su pojmovi, s obzirom na to da je upravo jezik ključan dio književnih tekstova. Možemo zaključiti kako je literatura nepostojeća ili beznačajna bez prisustva čarolije jezika. Štoviše, književni tekstovi i šarolike priče obogaćuju dječji doživljaj jezika.

„Postoji mnogo jezičnih aktivnosti koje su roditeljima i djeci ugodne i koje se izvode na razne načine već stoljećima. Jedna je čitanje djeci i s djecom“ (Goldberg, 2003, str. 156). Štoviše, jednostavan način poticanja jezično-govornog razvoja od strane roditelja u obliku pričanja priča djetetu zalažu i Andrešić i sur. (2010, str. 69). Prilikom djetetova susreta s pisanom riječi u knjizi, ono počinje razvijati ključne pojmove pismenosti (Moomaw, Hieronymus, 2008). Primjerice, za vrijeme čitanja, odnosno slušanja i gledanja u slikovnice, dijete uči razlikovati tekst od slika (ibid).

Goldberg (2003) čitanje smatra prirodnim dijelom ljudskoga životnog stila koji bi se trebao što prije i kvalitetnije integrirati u život djeteta najranije dobi. Tumači kako dijete nauči govoriti putem verbalnih interakcija i komunikacija s odraslima.

Suvremena istraživanja pokazuju nam potrebu integracije književnosti još od najranijeg djetinjstva. Nova percepcija djetinjstva oblikovala je i svojevrsan zahtjev za dječjom književnošću (Hameršak, 2011). Važnost čitanja djeci u svrhu poticanja jezičnog razvoja potvrđuje i Velički (2013) govoreći kako su priče, odnosno narativni tekstovi kvalitetno sredstvo motivacije djece za sveukupno učenje, ali i za usvajanje jezika. Štoviše, slušanje i čitanje bajki izvanredan je način poticanja razvoja čitalačkih vještina. Korisnost slušanja književnih djela leži u bogaćenju djetetova vokabulara kao i u poboljšanju razumijevanja književnih tekstova (Riyadh Scholichah, Purbani, 2018).

Morris (2009) ističe čitanje priča kao najdraži ritual djetinjstva tijekom kojega je djetetovo prepoznavanje određene fraze iz ponovljene priče trenutak velike radosti i uspješnosti. Djeca slušanjem pamte govorne dijelove te pohranjivanjem podataka u pamćenju, razvijaju fonemsku svjesnost. Postavljanjem pitanja istražuju i upoznaju svijet, ali i potiču razvoj empatije i razumijevanja.

Također, učestalo čitanje dječjih književnih tekstova može uvelike pospješiti djetetovu koncentraciju, kreativnost, maštu i holistički odnos s prirodom (Perrow, 2013).

Mnoga suvremena istraživanja i novo shvaćanje djeteta svjedoče o ranom početku razvoja govora, pisanja i čitanja, čak u prvoj godini života. Jovančević i Ježić (2007) opisuju optimalno vrijeme za učenje i osjetljivo razdoblje djetetova života. Podsjećaju da je dob od 10 do 12 mjeseci vrijeme javljanja prvih riječi, no ističu kako sam djetetov interes za govor nastupa puno ranije.

Također, novija su istraživanja pokazala da su djeca osjetljiva na govor neposredno po rođenju, a prema nekim izvješćima i u vrijeme dok se nalaze u truhu (Jovančević, Ježić, 2007). Zaključujemo da nikada nije prerano početi čitati djetetu, pa čak i dok je još u utrobi, obzirom da već tada percipira glas okoline te na njega i reagira.

Nadalje, autorica Miljak (2015) jasno daje definiciju rane pismenosti kao poticanje simboličke sposobnosti djeteta, na način poticanja simboličkih aktivnosti. „Drugim riječima, bez komunikacije i interakcije nema razvoja simboličke sposobnosti.“ (Miljak, 2015, str. 52). Kroz simboličku igru, djeca će govornom dramaturgijom usavršiti svoj govor. Nastavlja kako su vanjske aktivnosti djece poput čitanja u bogatom i poticajnom okruženju ključne za razvoj mentalnih i govorno-jezičnih vještina (ibid).

No, osim razvoja govora, pričanjem priča razvija se i socijalno-emocionalna kompetencija djece (Velički, 2013). Važno je također istaknuti da su jedni od mnogih čimbenika urednog psihosocijalnog razvoja: kvalitetna interakcija i komunikacija s okolinom, sigurno okruženje, kvalitetna briga u jaslama te učestalo čitanje djeci (Jovančević, Ježić, 2007).

Crnković i Težak (2002) definiraju dječju književnost kao vrstu književnosti i umjetnosti riječi namijenjenu dječjem uzrastu. Sastavili su podjelu dječje književnosti na dvije skupine od kojih prva i „prava“ dječja književnost uključuje: slikovnicu, dječji roman, poeziju, i roman o djetinjstvu, dok u drugu „ograničenu“ skupinu svrstavaju: basne, romane o životinjama, pustolovni roman, povijesni roman te znanstvenu fantastiku (ibid). Naglašavaju slikovnicu kao bogato zastupljenu pojavu u dječju književnosti koja je skoro isključivo namijenjena ranoj dječjoj dobi.

Prednost slikovnice, odnosno prve knjige s kojom se dijete susreće, očituje se u njezinoj privlačnosti koja dolazi iz korištenja dva koda komunikacije: likovno i jezično predstavljanje stvarnosti (Crnković i Težak, 2002). Sukladno tome, zaključujemo da slikovnica i nije čista književna vrsta, već rezultat kombiniranja likovnog i književnog izraza.

S obzirom na to da se radi o djetetovu prvobitnom upoznavanju s jezikom, odnosno književnošću, valja početi od jednostavnije književne vrste, primjerenoj djetetovoj ranoj dobi. Štoviše, Vranić (2020) tumači kako se djetetu tijekom prvih šest mjeseci čitaju jednostavne slikovnice u svrhu djetetova slušanja i upoznavanja s glasovima materinskog jezika. Tijekom razdoblja od šestog mjeseca djetetova života do njegove druge godine čitati će mu se slikovnice s vrlo malo teksta, pojmovne slikovnice, kao i slikovnice koje su napisane u stihovima i rimi kako bi dijete upoznali s raznim vrstama riječi, oblikom pisanja i ritmom. Nakon druge godine života, djetetu će se čitati slikovnice i ostala književna djela koja sadrže kratku priču s tematikom svakodnevnog života i likovima poput djece, životinja ili igračaka (Vranić, 2020). Nadalje, djeci će se u dobi od treće do pete godine života, sukladno razvojnim dostignućima, čitati opširnija djela, u svrhu proširenja rječnika, koja imaju jednostavne zaplete s temom životinja, emocija i svakodnevnice. Djeca u dobi od pet do sedam godina će prema Vranić (2020) koristiti slikovnice i druga djela s kompleksnijom tematikom poput prirode i znanosti, zagonetki te će se uvesti i bajke i basne.

Osim toga, Vranić (2020) savjetuje kako zamršenost teksta u dječjim književnim djelima treba biti sadržajno primjerena djetetu obzirom da uvelike utječe na njegov razvoj rječnika i svih drugih jezičnih sastavnica.

Također, Velički (2013) potvrđuje još jednu ulogu, odnosno važnost čitanja kao poticaja jezičnog razvoja, a to je podupiranje spontanog govora za vrijeme pričanja i slušanja priča, a ponajviše bajki.

4. BAJKA

Uz slikovnicu, popularnost u dječjoj književnosti ima i bajka. Sveopće je poznat dječji afinitet prema bajkama s kojima se svako dijete susreće već stoljećima (Sizova, 2010). Visinko (2005) tumači kako susreti djeteta s bajkom afirmiraju djetetovu neokaljanu sposobnost empatije, čistoću misli te sposobnost disociranja dobra od zla.

Prema Velički (2013) bajka je jedinstven književnoumjetnički oblik koji sadrži izravnu i skrivenu simboliku te kulturno nasljeđe koje prijenosi djetetu. Bajku možemo smatrati kao jednim od prvih djetetovih doticaja s književnošću. Predškolci su u doticaju s bajkama u okružju dječjeg vrtića kojeg pohađaju, ali primarno se obogaćivanje njihovog rječnika događa u obiteljskom okružju.

Klasične su bajke na važnosti dobile svojim karakteristikama, primjerice moralnim porukama i raspoznavanjem dobra i zla. Autori Dubravka Težak i Stjepko Težak (1997) tvrde kako gotovo ne postoji bajka koja ne čezne za pobjedom dobra nad zlom te istinom i pravdom, dok će upravo narodna bajka biti ta koja će neizbježno to ispuniti. Osim pouka i zanimljivog sadržaja bajki, važna je i povijesna baština i kultura koja se njome prenosi. Slušajući bajke, dijete ima priliku razviti maštu i učiti se pravilnom izgovoru riječi kojim se stvara čvrst temelj u razvoju govora.

Crnković i Težak (2002) govore kako je znanost o narodnoj književnosti napravila detaljne podjele vrsta narodne priče na: legendu, mit, novelu, pripovijetku, anegdotu i, najpoznatiju, bajku. Posebnost bajke leži u prisustvu čudesnoga, za razliku od, primjerice, pripovijetke. Bajka, odnosno kraća usmena ili pisana književna vrsta, može imati pučki ili umjetnički karakter. Pučke su bajke bile narodnog izvora, dok je umjetničke bajke stvarao pojedinac.

U svrhu razvitka umjetničke priče, najvažnija je bajka (Crnković i Težak, 2002). Mnogobrojne karakteristike bajke djeci prirodno odgovaraju, primjerice paralelno i istovremeno postojanje stvarnog i čudesnog, važnost nizanja događaja i epizoda izostavljajući opise, zamjena uloge prirode i njenih dijelova iz statičke u dinamičnu i surealnu, neodređenost prostora i vremena te specifičnost morala i pobjede nad zlom ili nesrećom što su ključni elementi početka učenja djeteta o književnosti i jezičnom djelovanju (ibid).

Autorice Riyadhus Scholichah i Purbani (2018) u svojem radu *Fostering Language Skills Development through Fairy Tales: A Literature Study* opisuju istraživanja koja su pokazala kako je tijekom perioda usvajanja jezika, odnosno procesa govorno-jezičnog razvoja uvelike korisna integracija literature, posebice bajki. Uistinu, književnost, točnije bajka prigodna je za sve uzraste, djetetu daje bogat izvor raznovrsnih riječi te ju možemo smatrati autentičnim načinom unaprjeđenja ovladavanja jezikom.

Sukladno bajci i njenom bogatom karakteru i širokoj primjeni, Riyadhus Scholichah i Purbani (2018) provele su istraživanje koje je u cilju imalo dokazati i istražiti korištenje bajke kao poticajnog i kvalitetnog sredstva u razvoju jezičnih vještina poput slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. Istraživanjem se istaknula problematika ključnog perioda djetetova usvajanja jezika i, sukladno tome, primjene bajke u tom procesu. Istraživanje je pokazalo korisnost bajki u procesu govorno-jezičnog razvoja. Štoviše, djeca pomoću bajki dobivaju dvije vrste poticaja, odnosno koristi koje se dijele na aspekte jezičnog razvoja, poput jezičnih vještina, te drugi, zabavni aspekt, odnosno radost, zadovoljstvo i veselje kao ishod upoznavanja s bajkom. Također, slušanje bajke rezultira i spontanom učenjem vrijednih životnih lekcija i kvalitetnih pouka, primjenjivih u stvarnom životu. Dakle, bajke, odnosno čitanje bajki i više je nego djelotvorno prilikom usvajanja jezika.

4.1. Čitanje i važnost bajki

Čitanje je vrlo bitan čimbenik cjeloživotnog učenja, dok je komuniciranje na materinskom jeziku jedna od osam ključnih, razvojnih kompetencija. Aktivnost čitanja ima bitnu ulogu u verbalno-lingvističkom razvoju, a odabirom bajke kao literature sadržaj se djetetu čini zanimljivim i vrijednim slušanja i promišljanja. „Pripovijedanje ima korijene u usmenoj tradiciji. Čitanje priča ovisi o napisanom tekstu. Oba su načina jednako važna za prenošenje priča“ (Perrow, 2010, str. 256). Nadalje, bajka pridonosi razvoju kompetencija sposobnosti usmenog izražavanja koja se kasnije pretvara u važnu predčitalašku vještinu.

Bajke su smještene u područje stvaralačkog jezika koji u djetetu, ali i odraslima, pobuđuje veselje i kreativnost (Velički, 2013). Nadalje, bajke sadrže usko povezane i

neodvojive pojmove sentimentalnosti i umnosti što rezultira djetetovim uvježbavanjem osjećajnog mišljenja prilikom slušanja bajki (ibid).

Slušanjem priče, dijete rane dobi usvaja jezik, širi rječnik, upoznaje se s pojmom moralnosti, odnosno dobrote, razvija spontani govor te se putem osjećaja povezuje sa zvučanjem određenih riječi, a time se i susreću s emocijama. Slušanjem i pričanjem o bajci, dijete će početi izgovarati stihove, kratke pjesmice ili fraze te će na taj način steći više sigurnosti i samopouzdanja u govoru (Ortner, 2007).

Poimanjem isključivo vlastitog stajališta i egocentrizma, djecu ponajviše zanimaju priče s glavnim likovima s kojima se oni mogu poistovjetiti. Također, privlačnosti bajki pridonose i fabule koje su usporedne i vrlo slične situacijama ili osjećajima koje djeca proživljavaju u određenim trenucima.

Primjerenim vremenom početka čitanja bajki smatra se četvrta godina života (Günther, 2007 prema Velički, 2013). Djeci će nakon treće godine biti zanimljiva fabula koja uključuje slike i opise životinja kao glavnih likova. Nadalje, četverogodišnjaci će od bajke zahtijevati ohrabrujući karakter i prikaz djece kao junaka.

Djeca u dobi od pet godina biti će spremna i sposobna za slušanje dugih priča od nekoliko epizoda ili scena, odnosno lančanih priča koje mogu sadržavati šaljive elemente i neobične obrate (Velički, 2013). Predškolska djeca pokazuju veliku zainteresiranost za kompleksne priče o ljudskim odnosima i bajkama s više osnovnih i isprepletenih motiva, dok će starija dobna skupina uživati u umjetničkim, autorskim bajkama (ibid).

Nakon čitanja bajki, djeca prelaze u svijet mašte kojega je vrijedno prepričati i opisati drugima. Također, valja dijete ispitati o pročitanoj kako bi se utvrdilo koliko je dijete razumjelo priču i kako bi ono dobilo priliku iznijeti svoje mišljenje i shvaćanje pouke priče te tako obogatiti pasivni i aktivni vokabular koji je važan u razvoju fonemske svijesti (Velički, 2013).

Prvi korak u djetetovu samostalnom prepričavanju radnji u bajkama je uspješno ponavljanje poznatih i učestalih fraza. Zatim kreće imitiranje pojedinih glasova i njihovih pripadajućih likova iz pročitane priče.

Komunikacijom nakon čitanja bajke dijete se suočava s problematikom proze i tako lakše pamti fabulu jer je i ono samo moralo naći rješenje određenih problema.

Valja napomenuti da je to izvrstan način kojim djeca imaju priliku uživjeti se postupno u tuđu perspektivu i sagledati situacije s ostalih gledališta. Naposljetku dijete samostalno kreće u vlastitu interpretaciju istraženoga.

Zbog takvog uspješnog rezultata čitanja djeci, postoje i bajke koje se koriste na rehabilitacijskom području, u terapijske svrhe, kako bi se pomoglo djeci s poteškoćama u govornom razvoju.

4.2. Terapijske priče i motiviranje djece

Nebrojno puta bez namjere, ali i nesvjesno, kroz život naučimo svakojake lekcije putem neizravnog promatranja svijeta oko nas. No, kako bi uputili dijete i poučili ga kvalitetnim životnim poukama na takav način neizravnog, prirodnog promatranja i učenja, koristit ćemo se pričama, odnosno bajkama. Bajke su prvobitno i najčešće imale sjajnu ulogu poučne i zanimljive priče za laku noć. No, njihova zadaća više tako površna. Odnosno, uloga bajke može i treba biti puno šira.

Susan Perrow (2010) tumači kako sve priče imaju terapijski potencijal, a posebice narodne priče i bajke obzirom na njihov odabir univerzalnih tema i tijeka radnje. Nastavlja kako su upravo one te koje djetetu pružaju nadu i hrabrost kako bi ono moglo samostalno proći kroz određenu situaciju. Također, terapijske priče mogu se definirati kao priče kojima se vraća izgubljena emocionalna ili ponašajna ravnoteža te osjećaj potpunosti (Perrow, 2010). Nadalje, valja napomenuti da je korištenje metaforom u bajci vrlo važno za djetetovo razumijevanje prenesenog značenja i slikovitog izražavanja, a pomaže u terapijskoj moći priče (ibid).

Bitan aspekt terapijske priče jest rasplet. „Važno je da rasplet bude pozitivan i vizionarski i da ne izazove osjećaj krivnje“ (Perrow, 2010, str. 63). Zaključujemo da je uloga raspleta uspostavljanje harmonije i ravnoteže u određenim situacijama ili načinima ponašanja.

Gerlinde Ortner (2007) je u svojoj knjizi *Bajke koje pomažu djeci* objasnila kako je velikom broju roditelja zahtjevno motivirati i inspirirati dijete u svrhu poboljšanja ponašanja i razvoja govornih vještina. Dakle, tada se valja opustiti u snažne

ruke bajke i pustiti ju kako bi djetetu na zanimljiv i atraktivan način pokazala čari pričanja priče, a tako i služenja vlastitim jezikom.

Nadalje, skrbnici bi trebali kompetentno baratati svojim znanjem o razvojnim mogućnostima i stupnjevima djetetova sveukupnog, pa tako i jezičnog razvoja, a s obzirom na to da je glavni uzrok nenamjernog obeshrabrivanja djeteta neupućenost u odgovarajuće mogućnosti i sposobnosti djeteta koje su sukladne njegovoj dobi (Ortner, 2007). Nastavlja kako su bajke pogodne za prevladavanje jezičnih prepreka i izgradnju odnosa djeteta s odraslima

Također, Ortner (1999) u svojoj knjizi *Nove bajke koje pomažu djeci* nudi osam bajki koje mogu biti poticajne u okolnostima kao što su nesigurnost, strah od boravka u zdravstvenoj ustanovi, verbalni konflikt roditelja, rastava roditelja te strah od gubitka.

Vachkov (2016) tumači kako svaka bajka, bilo narodna ili autorska, pomaže i vrši svoju zadaću u dva glavna zadatka. Prvi je zadatak rješavanje određenog problema u obliku „zrcala“. Odnosno, u obliku nečijeg prikaza kroz bajku i mogućnosti da se on tako i vidi, upozna, realizira i osvijesti sebe sama, a sve to u svrhu pružanja mogućnosti uravnoteženje osobnog prostora i života (ibid). Drugi je zadatak bajke da ponudi novi pogleda na vlastitu okolinu i ljude koji ju sačinjavaju, što rezultira boljim razumijevanjem ostalih.

5. ZAKLJUČAK

Poticajna i kvalitetna okolina i njezini članovi imaju važnu ulogu u jezičnom razvoju djece rane i predškolske dobi. Dijete slušanjem primjerene literature bogati svoj rječnik i razvija komunikacijske sposobnosti za bolje razumijevanje govora kao preduvjet budućeg samostalnog čitanja. Nadalje, ranim slušanjem bajki, djetetu se otvara spektar tema s kojima se može poistovjetiti te primijeniti naučene pouke u situacije i svakodnevne odnose.

Važnost čitanja bajki leži u poticaju djetetovog slušanja i proširivanja vokabulara brojnim novim riječima te u razvoju slušne percepcije i koncentracije. Također, smislen i vješt način verbalne komunikacije djeteta omogućuje mu slobodno i aktivno sudjelovanje u vlastitom okružju u kojemu se razvija, raste i gradi kao kompetentan član društva.

Temeljem istražene literature o ovoj temi zaključuje se kako je čitanje predškolskoj djeci od velike važnosti i utjecaja na njihov sveopći razvoj, a posebice na govorno-jezični.

Osim čitanja i slušanja priča, ponajviše bajki, potrebno je i međusobno raspravljati, voditi dijaloške razgovore te neprestano davati djetetu priliku za verbalno izražavanje na samostalan i osviješten način.

S obzirom na to da ljudski jezik neprestano i duboko prožima sve dijelove djetetova života i životnog iskustva, prijeko je potrebno poticati njegov jezični razvoj u svrhu unaprjeđenja života, stvaralaštva, kompetentnog djelovanja te povezivanja s okolinom.

LITERATURA

- Aladrović Slovaček, K. (2019). *Od usvajanja do učenja hrvatskoga jezika*. Zagreb: Alfa
- Andrešić, D. (2010). *Kako dijete govori? : razvoj govora i jezika, najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi : priručnik za roditelje, odgojitelje, pedijatre i sve koji prate razvoj djece*. Zagreb : Planet Zoe
- Apel, K., Masterson, J. J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine: od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Lekenik: Ostvarenje.
- Bailey C. (2007). *Piapoco and Natural Morphology Theory*. LSO Working Papers in Linguistics volume 7: Proceedings of WIGL 2007, 33-53, <https://langsci.wisc.edu/wp-content/uploads/sites/1012/2019/05/bailey.pdf> (pristupljeno 20.6.)
- Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. 8.izd. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Bettelheim, B. 2004. *Smisao i značenje bajki*, Cres: Poduzetništvo Jakić
- Brodin J., Renblad K. (2020) *Improvement of preschool children's speech and language skills*, Early Child Development and Care, 190:14, 2205-2213, DOI: 10.1080/03004430.2018.1564917
- Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti od početka do 1995. godine*. Zagreb: Znanje.
- Einon D., (2005). *Igre stvaralice za djecu 2-5 godina. Prepoznajte i potaknite prirodne talente svojega djeteta*. Zagreb: Profil International
- Goldberg, S. (2003). *Razvojne igre za predškolsko dijete : individualizirani program igre i učenja*. Lekenik: Ostvarenje
- Hameršak, M. (2011). *Pričalice : o povijesti djetinjstva i bajke*. 1. izdanje. Zagreb: Algoritam
- Jelaska, Z. (2005). *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
- Jovančević M., Ježić C. (2007) *Nasljeđe, ljubav i njega u ranom razvoju mozga: Utjecaj istraživanja razvoja mozga na novi pristup poticanja ranog rasta i razvoja djece. // Dijete, vrtić, obitelj*. 48(2007), str. 2-7.
- Kovačević, M. (1996). *Pomaknute granice ranoga jezičnoga razvoja: okvir za novu*

- psiholingvističku teoriju*. *Suvremena lingvistika*, 41-42 (1-2), 309-318.
Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/24214>
- Kuvač J., Palmović M. (2007) *Metodologija istraživanja dječjega jezika*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Loupan, C. B. (2006). *Vjerujte u svoje dijete: buđenje djetetovih punih potencijala*. Lekenik: Ostvarenje
- Mildner, V. (2003) *Govor između lijeve i desne hemisfere*. Zagreb : IPC grupa
- Miljak, A. (2015). *Razvojni kurikulum ranog odgoja*. Model Izvor 2. Zagreb: Mali profesor.
- Moomaw, S., Hieronymus B. (2008). *Igre čitanja i pisanja : aktivnosti za razvoj predčitačkih vještina i početnog čitanja i pisanja u predškolskoj dobi i prvom razredu*. Buševac : Ostvarenje
- Morris, D. (2009). *Beba: zadivljujuća priča o prve dvije godine života*. Zagreb: Profil International
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, Zagreb, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH, 2014.
- Ortner, G. (1999). *Nove bajke koje pomažu djeci: priče o svađi, strahu i nesigurnosti te ono što bi roditelji trebali znati o tome : za djecu od 6 do 10 godina*. Zagreb: Mozaik knjiga
- Ortner, G. (2007). *Bajke koje pomažu djeci: priče protiv straha i agresivnog ponašanja te sve što trebate znati kada ih čitate djeci : za djecu od 3 do 7 godina*. Zagreb: Mozaik knjiga
- Perrow, S. (2010). *Bajke i priče za laku noć: Terapeutske priče za djecu*. Velika Mlaka: Ostvarenje
- Perrow, S. (2013). *Iscjeljujuće priče 2: 101 terapeutska priča za djecu*. Velika Mlaka: Ostvarenje
- Posokhova, I. (2009). *Zabavan jezik u slikama i igrama*. Zagreb: Planet Zoe
- Riyadhus Scholichah I., Purbani W. (2018) *Fostering Language Skills Development through Fairy Tales: A Literature Study*, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 165:2, 2352-5398, DOI: <https://doi.org/10.2991/iccsr-18.2018.73>
- Saracho, O. N. (2017). *Literacy and language: new developments in research, theory, and practice*. *Early Child Development and Care*, 187(3-4), 299–304. doi:10.1080/03004430.2017.1282235

- Sizova, O. (2010). *Šest koraka u razvoju govora : program rada na razvoju govora i psihičkih funkcija uz pomoć logopedskih bajki*. 1. izd. Zagreb : Planet Zoe
- Slunjski, E. (2008). *Dječji vrtić: zajednica koja uči: mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja*. Zagreb: Spektar media.
- Težak, D., Težak S. (1997). *Interpretacija bajke*. Zagreb: Divič
- Vachkov I. V. (2016). *Fairytales therapy today: determining its boundaries and content*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 233 (2016) 382 – 386.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.10.163>
- Velički, V. (2013). *Pričanje priča- stvaranje priča: Povratak izgubljenom govoru*. 1. izd. Zagreb : Alfa
- Vignjević, J. (2020). *Upute za dobar govor u odgajanju i obrazovanju - Nadahnute Kvintilijanovim i Marulićevim mislima*. *Language Used in Education – Good Practice Guidance*. Nova prisutnost. XVIII. 325-339. 10.31192/np.18.2.7.
- Visinko, K. (2005). *Dječja priča- povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga
- Vranić, A. *Dječji vrtić Maslačak, savjeti logopeda: čitanje slikovnica, kada krenuti i što čitati?* 2020. URL: <https://djurdjevac.hr/dogadanja-u-gradu/djecji-vrtic-maslacak-savjeti-logopeda-citanje-slikovnica-kada-krenuti-i-sto-citati/>
(pristupljeno: 01.06.2020.)

ZAHVALA

Zahvaljujem svojoj mentorici doc. dr. sc. Jeleni Vignjević na stručnom vodstvu, uloženom trudu i usmjeravanju pri izradi ovog završnog rada.

Želim zahvaliti i svojoj obitelji na čvrstoj potpori i neprekidnom vjerovanju u mene. Zahvaljujem Ivanu na strpljenju, ljubavi, neumornom motiviranju i beskrajnoj podršci.

Ovaj završni rad posvećujem svojoj majci i zahvaljujem joj za neizmjernu ljubav, povjerenje, nadahnuće i mnoge trenutke podrške za vrijeme cijelog školovanja.

IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA

Izjavljujem da sam završni rad *Poticanje dječjega jezičnog razvoja čitanjem bajki* samostalno napisala uz mentorstvo doc. dr. sc. Jelene Vignjević. Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

_____ (vlastoručni potpis studenta)